Winter 2024/2025

De Natuurkijker

Nieuwsblad van IVN en KNNV Amersfoort e.o.

Diersporen - Kauwgommos in Bloeidaal - In memoriam: Hennie Poppe - Schothorsterlaan 88 en Ontwerp Biodiversiteitsplan - Vogelverhalen Kees Quaadgras - Canadese of Hoge fijnstraal - Waterwingebied - Klimaatslim tuinieren - Paddenstoelen, de bloemen van de herfst - Floron Eindejaars Plantenjacht - KNNV-werkgroep Vogels

ivn natuur educatie Amersfoort

KNNV Natuurvereniging Amersfoort

IVN Excursies

Stand van de natuur, klimaatverandering op Landgoed den Treek

Datum: zondag 16 maart, 14.00-16.00 uur;
Startlocatie: parkeerplaats ISVW, Dodeweg 8, 3832 RD Leusden;
Kosten: gratis;
Aanmelden: niet nodig;
Honden: kunnen niet mee;
Rolstoel: niet geschikt voor rolstoelgebruikers;
OV: vanaf Amersfoort CS bus 19, halte Rusthof, 5 min. lopen naar ISVW.

Ga je mee op een boeiende excursie op landgoed Den Treek over de stand van de natuur?
Tijdens deze unieke excursie nodigen we u uit om samen de fascinerende veranderingen in de natuur te verkennen, veroorzaakt door menselijk handelen, dieren en het weer. We gaan niet alleen kijken, maar ook in gesprek over wat we waarnemen en beleven.

Wat kunt u verwachten?

- Dilemma's bij het beheer van Het Hazewater: Welke keuzes moeten we maken om dit waardevolleecosysteem te behouden?
- De mismatching van trekvogels: Hoe beïnvloeden klimaatveranderingen hun migratie en wat betekent dit voor de biodiversiteit?
- Het aanpassingsvermogen van bomen: Welke soorten kunnen overleven in een veranderend klimaat en wat leren we daarvan?
- Lessen uit de massale sterfte van sparren: Wat onthult deze crisis over onze bossen en hun toekomst?

De letterzetter slaat toe in de naaldbossen, foto Gerda Schregardus

- Onze relatie tot de natuur: Wat betekenen we als recreanten, boswachters of sporters voor het ecosysteem?
- Verscheidenheid aan natuur: Welke verrassende flora en fauna ontdekken we op deze locatie?
- Acties voor thuis: Wat kunt u zelf doen in uw (gevel)tuin of op uw balkon om de natuur te ondersteunen?

En er is nog zoveel meer te bespreken! Heeft u interesse in de veranderingen in onze natuur en wilt u hierover in gesprek gaan tijdens een inspirerende wandeling? Dan bent u van harte welkom!

Ontdek met de excursie welk spoor dit is, foto: Gerda Schregardus

Op zoek naar diersporen bij het Hazenwater en Vogelwater in den Treek-Henschoten

Datum: vrijdag 4 april , 14.00-16.00 uur;
Startlocatie: parkeerplaats Landgoed ISVW, Dodeweg 8, 3832 RD Leusden;
Kosten: gratis;
Aanmelden: niet nodig;
Honden: kunnen niet mee;
Rolstoel: niet geschikt voor rolstoelgebruikers;
OV: bus 19 vanaf Amersfoort CS, halte Rusthof, 5 min. lopen naar ISVW.

Wie wil er niet een ree of vos spotten in het bos? Helaas lukt dit maar zelden of je moet echt de plekjes weten en geduld hebben. Sporen helpen je daarbij op weg. Ontdek met ons welke dieren in het bos leven. Je zult verrast worden door de diversiteit aan diersporen. Op zoek gaan naar diersporen is leuk, spannend en je moet goed opletten. Natuurlijk vertellen we ook iets over het gebied en waarom deze dieren hier graag zijn.

De Natuurkijker

Redactioneeltje

We gaan het nieuwe jaar in met weer een nieuwe Natuurkijker. Dit jaar gaan we voor 4 edities, met enkele nieuwe vaste rubrieken. We beginnen met een extra lang artikel over diersporen. Daarnaast hebben we een nieuw redactielid: Nathan. Hij stelt zich hieronder kort voor.

Verder hebben we in deze Natuurkijker natuurlijk weer verslagen van diverse activiteiten van IVN en KNNV, de agenda met de komende activiteiten en een overzicht met ingezonden foto's van verschillende lezers. Wil je ook bijdragen aan de Natuurkijker? Stuur dan gerust je foto's, waarnemingen of natuurverhalen naar onze redactie ...

Het is weer een kleurrijke en informatieve Natuurkijker geworden. We hopen dat iedereen hem met veel plezier zal lezen.

Kees de Heer, Demi Nijhuis, Nathan van Ginkel, Olav-Jan van Gerwen en Paul Vriesekoop

NATHAN VAN GINKEL
"Ik ben Nathan, 23 jaar en woon in Woudenberg. Sinds de vorige editie ben ik betrokken bij de redactie van de Natuurkijker. Ik heb er enorm veel zin in om vanuit de gedeelde interesse in de natuur mee te werken om zoveel mogelijk van deze prachtige verhalen en artikelen te delen met de omgeving."

Deadline volgend nummer

De volgende Natuurkijker verschijnt in mei 2025, met de groene agenda t/m juli. De kopij moet binnen zijn voor half april, via email:
redactie.natuurkijker@gmail.com

Bij de voorplaat

Deze ijsvogel is prachtig op de foto gezet door Hans van Zummeren. Hans is lid van de Werkgroep Vogels van de KNNV Amersfoort eo. Deze werkgroep stelt zich op pag. 19 aan u voor.

Inhoud

2 IVN Excursies
4 Cursus diersporen
8 In memoriam: Hennie Poppe
IVN-reactie Schothorsterlaan 88 en Ontwerp Biodiversiteitsplan
10 Vogelverhalen Kees Quaadgras
11 Cursussen Natuuracademie
Canadese of Hoge fijnstraal?
13 Een jaar lang inventariseren
Lezing Klimaatslim tuinieren
14 Paddenstoelen, de bloemen van de herfst
16 Mijn favoriete plek
17 Twee hectare Herderstasje
18 Floron Eindejaars Plantenjacht
19 Werkgroep Vogels KNNV Amersfoort eo
20 Groene Agenda

De Natuurkijker is het gecombineerde blad van IVN en KNNV Amersfoort e.o. Redactie: Kees de Heer, Demi Nijhuis, Nathan van Ginkel, Olav-Jan van Gerwen en Paul Vriesekoop.
email: redactie.natuurkijker@gmail.com

Het IVN en de KNNV hebben werkgroepen die zich bezig houden met onder andere vogels, planteninventarisaties, insecten, vleermuizen, natuurwandelingen, lezingen, cursussen, duurzaamheid, jeugd, ruimtelijke ordening en bomen knotten.

IVN | www.ivn.nl/amersfoort
Paul Vriesekoop, voorzitter
email: info@ivnamersfoort.nl

KNNV | www.knnv.nl/amersfoort
Arie van den Bremer, voozitter a.i.
email: voorzitter@amersfoort.knnv.nl

Cursus diersporen

Tekst en foto's (tenzij anders vermeld): Lina Bakker

In het jaar tussen twee IVN-natuurgidsenopleidingen wordt er in overleg met de gidsen een verdiepingscursus gegeven. Vorig jaar is er gekozen voor een bijscholing over diersporen, die bestond uit twee theorielessen en drie praktijklessen in maart en april. Tien cursisten kwamen uit Amersfoort en twee uit Nijkerk.

De eerste theorieavond werd gegeven door Gerda Schregardus, vroeger werkzaam in het onderwijs, nu al sinds lange tijd natuurgids, zowel bij Natuurmonumenten als bij het IVN, ook betrokken bij het project Heuvelrugtuinen.

Bij diersporen denk je al snel aan pootafdrukken (prenten), maar ook vraatsporen, uitwerpselen, nesten, braakballen, spinnenwebben en zelfs een gevonden veer zijn aanwijzingen dat er een dier in de buurt is (geweest). Aan de hand van foto's en meegebrachte voorwerpen werd onze kennis opgefrist en we hadden zin in de praktijkles van de zaterdag in Den Treek.

Braakballen

We keken vooral naar sporen die je tijdens een excursie kunt vinden. Zo kun je bijvoorbeeld van een dennenappel al veel afleiden, bijvoorbeeld de plaats waar hij ligt en hoe hij er uitziet zijn belangrijke sporen. Ligt hij wat verborgen onder een struikje: een muis. Is hij slordig spiraalsgewijs afgekloven: eekhoorn, want deze houdt de dennenappel horizontaal vast en draait hem tijdens het eten rond, net zoals mensen doen met een maïskolf. Of is hij slordig opengehakt? Dan is dat het werk van een specht. Deze maakt gebruik van een spleet in de schors van een boom om de dennenappel in vast te klemmen, zodat hij bij de zaden kan komen. Vaak liggen er veel opengehakte dennenappels bij elkaar, dat heet een spechtensmidse. Als zo'n smidse onder een beuk ligt, is dat natuurlijk een hele rare gewaarwording!

Verder zagen we vraatsporen van allerlei insecten, diverse piksporen in de schors van bomen (specht en boomklever), prenten van reeën, verschillende gallen (galmuggen en –wespen), molshopen, wissels (uitgesleten paden in de vegetatie waar dieren regelmatig gebruik van maken), kleine bergjes zand opgeworpen door mestkevers, een grote berg met konijnenholen en –keutels, een vossendrol op een verhoginkje, een cocon van een wespspin en een mierenhoop. Aan al deze sporen kan je aflezen dat het eigenlijk krioelt van de dieren, terwijl je er bijna nooit een ziet (zie voor het verslag van de natuurexcursie diersporen in dit gebied de Natuurkijker van zomer 2024).

Piksporen in de schors van een boom

Marterachtigen

Op de tweede theorieavond doken we samen met Rob Molenkamp in de wereld van de marterachtigen. Rob is docent maatschappijleer, theoloog in ruste, oudraadslid, medeopsteller van de Groenvisie en natuuronderzoeker, ofwel amateurbioloog, volgens hemzelf.

Rob maakt gebruik van wildcamera's om marterachtigen te kunnen bestuderen. Wij kregen uitleg aan de hand van film- en fotobeelden (kijk vooral op zijn YouTube kanaal, daar staan heel leuke filmpjes op!). Helaas zijn ook veel waarnemingen van marterachtigen verkeersslachtoffers. De zeven marterachtigen die je in en rond Amersfoort kan vinden zijn: wezel, bunzing, otter, hermelijn, boommarter, steenmarter en das.

De meeste marterachtigen zijn omnivoor en het voedsel is sterk seizoensgebonden. De wezel wordt weinig gezien op camera. Hij is sneller dan een muis en zo klein en slank dat hij in een muizenhol past om de muis te verschalken. Ook rat en konijn staan op zijn menu. De bunzing is een aantal keer gezien in Amersfoort, vooral in de Schammer, langs de Heiligenbergerbeek, het Valleikanaal en de Eem.

De laatste otter in Nederland werd in 1989 doodgereden. Vanaf 2018 is hij gezien in de Schammer, bij de Heiligenbergerbeek en het Valleikanaal. Ook zijn er loopsporen in de stad gezien; hij kan tot wel acht kilometer lopen. Andere sporen zijn: staartsporen, spraints (uitwerpselen) en een tunneltje in het riet waar hij te water gaat. Zijn vraatsporen: visgraten op de oever en doorgebeten zoetwatermossels.

Een typisch gronddier is de hermelijn. Je vindt hem vooral in het weidegebied ten noordwesten van de

stad, waar hij jaagt op muizen, konijnen, weidevogels en hun kuikens. Sporen: vraatsporen, uitwerpselen, loopsporen, in de winter lastiger te zien vanwege behaarde poten. Het gaat niet goed met de hermelijn, waarschijnlijk heeft de intensivering van de landbouw en de toename van het aantal vossen een negatieve invloed op de aantallen.

De boommarter woont het liefst in oude bossen, zoals in Den Treek, Nimmerdor, bij de Stichtse Rotonde, het Randenbroekerbos (reigereieren!) en het terrein bij Zon en Schild. Het menu bestaat grofweg voor een derde deel uit vruchten (augustus-november), een derde deel vogelresten (winter) en een derde deel insecten (als het warmer is). Hij maakt gebruik van een oud spechtennest in een holle boom, of een verlaten haviksnest. Zijn bijnaam is 'het aapje van het bos'. Er zijn in heel Nederland nog slechts vijfhonderd exemplaren. Sporen: krabsporen van twee keer drie nagels, poep, meestal gekruld met een lang en spitsig eind, vraatsporen aan veren die eindigen in een soort kwastje en afdrukken van de twee driehoekige voortanden in plastic en blikjes (volgens Rob zijn ze gek op bakken bami, koffiemelk en Red Bull).

De steenmarter komt aanmerkelijk meer voor in Nederland dan de boommarter, namelijk ongeveer vijftienduizend exemplaren. Hij komt van oorsprong uit rotsachtige gebieden en je vindt hem dan ook vaak in de omgeving van mensen (een cultuurvolger). Maar door zijn grote aanpassingsvermogen zie je hem in vrijwel alle biotopen. In Amersfoort-Noord is hij voor het eerst waargenomen, ondertussen ook al in Nimmerdor, bij de Paradijsweg en langs de Heiligenbergerbeek. Hij is ongeveer zo groot als een kat, maar staat veel lager op de poten. Sporen: leeggegeten eieren, afgebeten veren of afgebeten koppen van kleine zoogdieren, aangevreten kabels of kapot gevreten isolatie. De kleur van de uitwerpselen hangt af van het gegeten voedsel.

Het grootste en meest voorkomende dier uit de familie van de marterachtigen die in Amersfoort voorkomt, is de das. Een das houdt niet van natte poten en zal zijn burcht daarom op hogergelegen plekken maken, zoals in de spoorwegdriehoek, bij het Eemklooster, richting Stichtse Rotonde en in Den Treek. De worp is in februari en de jongen gaan eind april, begin mei naar buiten. Ook wordt er dan grote schoonmaak gehouden. Sporen: burchten, wissels die door de vegetatie slingeren, mestputjes (latrines), snuitsporen langs bospaden en in grasvegetaties, plukken haar die aan prikkeldraad blijven hangen als ze er onderdoor lopen. De haren zijn vierkant-achtig met een zwart puntje. Als de jongen de buitenboel gaan verkennen, zijn de speelbomen waar ze omheen rennen herkenbaar aan de platgetrapte grond.

Das- en ottersporen

Dit was allemaal interessante theorie, dus je begrijpt dat we stonden te trappelen om de zaterdag erna met Rob het veld in te gaan… Het was een fietsexcursie en allereerst gingen we naar Nimmerdor. Daar zagen we op de plek van boommarter Oopjen uit een filmpje

Sporen in de verse aarde van een pijp bewijzen dat de dassenburcht bewoond is.

(inderdaad, vanwege de witte kraag) de wildcamera waarmee ze op beeld is gezet. We kregen uitleg over het hoe en wat van een wildcamera. De plek luistert nauw, op de juiste hoogte, niet in het zicht langs een pad, enzovoorts. Vervolgens wordt er aan een boom (tak) pindakaas gesmeerd en dan maar afwachten wat er op beeld gevangen wordt. Dan uitlezen en de slaapverwekkende stukken waar niets op gebeurt, eruit knippen. Zo houd je de leuke filmpjes op YouTube over.

Daarna naar Den Treek. We werden in kleine groepjes verdeeld met de mededeling dat er ergens een dassenbucht zou zitten, en op jacht gestuurd om te letten op sporen om zo de locatie te ontdekken. Nou, dat viel nog niet mee! Gelukkig waren er betere speurneuzen dan ons groepje. We konden na het delen van

Foto's van alle marterachtigen die in de omgeving van Amersfoort zijn gesignaleerd: v.l.n.r. wezel, bunzing, hermelijn, boommarter, steenmarter, das. Deze foto's komen uit het boekje 'De stand van de natuur in Amersfoort 2019', waarin nog veel meer informatie over deze soorten is te vinden.

de locatie (leve de smartphone) toch de burcht bekijken.

Deze burcht was groot en had veel verschillende in- en uitgangen. De gangen worden pijpen genoemd, een grote burcht kan er wel tachtig hebben. Zoveel waren er hier niet, maar het zou me niet verbazen als het er toch een stuk of dertig waren. Ook waren er sporen te zien in de verse aarde bij zo'n pijp, een bewijs dat de burcht bewoond is. Om de dassen verder niet te storen, gingen we terug naar de fietsen om naar de volgende locatie te gaan, ergens bij de Barneveldsebeek….

We hadden al geleerd dat otters een tunneltje in de vegetatie maken om zo het water in te kunnen glippen, dus dat hadden we snel in de gaten. Het leidde naar een strandje waar we vooral enigszins verregende rondachtige loopsporen zagen. Van een otter? Toch lastig te zeggen. De prenten zijn vijf tot zeven centimeter, zowel in de lengte als in de breedte, dus het zou kunnen. Waren er nog meer aanwijzingen te vinden? Er lagen ook veel kapotgebeten zoetwatermossels. Dan kan de manier waarop de schelpen zijn gekraakt een aanwijzing zijn naar de dader. Ratten knagen langs de rand of bijten de bovenkant eraf en een reiger gebruikt zijn dolksnavel en hakt er een gat in. Deze schelpen waren overdwars doorgebeten, dit was onmiskenbaar het werk van een otter!

De Barneveldsebeek stroomt onder de A28 door de bebouwde kom van Amersfoort in. Wat we niet wisten is dat daar een faunapassage langs de beek loopt, met ook daar een wildcamera. Na een afdaling langs het talud konden we onder de brug komen op

Een otter maakt soms een tunnel in de vegetatie.

een modderige onderdoorgang. Daar zagen we veel prenten, de grote van een bruine rat, de kleine rondere van een huiskat en de kleinste van een muizensoort. Een snelweg onder de snelweg, wie had dat gedacht. Een top-ochtend!

Prenten

Iedereen keek reikhalzend uit naar de derde les. Op een druilerige zaterdag vertrokken we naar het Kootwijkerzand waar we werden verwelkomd door Jeroen Kloppenburg, die tijdens de opleiding tot IVN-natuurgids door een van de gastdocenten werd geïnspireerd en nu diersporen cursussen verzorgt voor natuurliefhebbers en groene professionals onder de naam Weylin Tracking.

De theorie kregen we in het veld, onder andere aan de hand van sporenformules. Deze geven informatie over de grootte van de voeten, het aantal zichtbare tenen, en of je al dan niet afdrukken van nagels kan zien. Dit geef je weer met letters, bijvoorbeeld hondachtigen: V4a4N. Dit betekent: voorvoet(V) groter dan achtervoet(a), vier tenen per voet zichtbaar en nagels zichtbaar. Met deze formules kun je dieren indelen in groepen, want iedere familie heeft zijn eigen formule.

Oké, nu het veld in op zoek naar afdrukken in het zand. Jeroen trok cirkels om duidelijke sporen en plaatste er bordjes bij die we wel kennen van crime-scène series. Daarna bespraken we van welk dier de sporen afkomstig waren.

Stap, draf en galop

Na de lunch kregen we uitleg over de diverse manieren waarop dieren zich bewegen. Er zijn drie verschillende gangen: stap, draf en galop. Elk dier kan op deze drie manieren bewegen, maar elk dier heeft in een

Prent van wild zwijn, met duidelijke afdrukken van twee tenen aan de voorkant, een beetje vierkant-achtig. De twee kleine deukjes links en rechts aan de onderkant zijn de afdrukken van de bijhoeven en deze zijn bijna altijd zichtbaar.

normale situatie een duidelijke voorkeur. Dit heet de basisgang.

Hertachtigen en katachtigen lopen in stap. Hun achtervoet komt terecht op de plek waar de voorvoet heeft gestaan. Je ziet dan meerdere dubbele prenten in een zigzagpatroon. Hondachtigen lopen in draf. Ook dan zie je meerdere dubbele prenten, maar door de grotere snelheid wordt de breedte van het spoor smaller en liggen de dubbelprenten verder van elkaar af.

Eekhoorns en haasachtigen gebruiken een galop. Toch zijn er duidelijke verschillen, want een eekhoorn zet eerst zijn voorvoeten naast elkaar, om vervolgens de achtervoeten voorbij de voorvoeten te

Prenten op een modderige onderdoorgang.

zetten, terwijl de haasachtigen hun voorvoeten iets schuin ten opzichte van elkaar zetten, om daarna hun achtervoeten wel weer op gelijke hoogte te plaatsen.

Marterachtigen lopen ook in galop en zetten hun achtervoeten voorbij hun voorvoeten, maar ze staan niet op gelijke hoogte en meer in een lijn ten opzichte van een eekhoorn of konijn. Dit alles werd voorgedaan door Jeroen die als een haas en een wolf en een ree door het zand sprong en rende, wat natuurlijk een komisch, maar ook verhelderend gezicht was!

Nou, de spanning over of we daadwerkelijk iets van een wolvenspoor zouden kunnen ontdekken werd natuurlijk steeds groter, dus op pad maar weer. Er zijn in het gebied wel wolven gesignaleerd, dus de kans was zeker aanwezig. De sporen herken je niet alleen aan de grootte (er zijn ook grote honden), maar vooral aan de rechte lijn waarin het spoor loopt, doelgericht in plaats van een beetje snuffelen hier en daar zoals een hond doet. Ook een wolvendrol kan je herkennen, geen blikvoer of brokken, maar met haren erin van bijvoorbeeld een zwijn of ree.

En we hadden geluk! We vonden het rechte loopspoor van een wolf, smalle prenten met scherpe nagels. Even verderop langs het pad lag ook nog een enorme

Het rechte loopspoor van een wolf, rechts van de meetlat.

drol, met duidelijk zichtbare botfragmenten en haren en een heel bijzondere geur!

Een fantastisch eind van een leerzame, afwisselende bijscholing over diersporen.

Wolvendrol, het kaartje ernaast is zo groot als een bankpasje.

Kauwgommos in Bloeidaal

Tekst en foto's: Arie van den Bremer

Langs een sloot uit de tijd van het slagenlandschap in Bloeidaal staan zeer oude zwarte elzen en schietwilgen, misschien wel meer dan honderd jaar oud. Eén schietwilg heeft een bijna witte schors en dat komt omdat die helemaal bedekt is met kauwgommos. Dit korstmos groeit ontzettend langzaam en dat verraadt dat de boom zeer oud moet zijn.

In memoriam: Hennie Poppe (21-04-1934/17-11-2024)

In november ontvingen we het bericht dat Hennie Poppe is overleden. Velen zullen haar kennen. Ze was lief en hartelijk en had voor iedereen altijd een luisterend oor. En daarnaast was ze een echte ambassadeur voor het IVN. Ze begon als cursist bij de gidsencursus van 1979-1980, de tweede gidsencursus sinds Amersfoort zich in 1976 van de afdeling Soest had afgescheiden.

Hennie Poppe

Na de gidsencursus werd ze actief als natuurgids en in de scholenwerkgroep. In een tijd dat er nog geen Centrum voor Natuur- en Milieu-Educatie op Landgoed Schothorst zat, bediende het IVN de scholen. Ze schreef mee in het toenmalige blad 'De Ratelaar' met natuurnieuwtjes. Al snel liep ze ook binnen bij de eerste initiatieven op het landgoed Schothorst, ze was daar kind aan huis en dacht mee met alle ontwikkelingen. Als vrijwilligster gaf ze lessen en werkte ze aan leskisten.

Rond de jaren negentig is ze betrokken geweest als coördinator en docent bij meerdere gidsencursussen. Haar kennisoverdracht was heel inspirerend, waarbij ze wel heel bescheiden bleef. Velen die nu actief zijn, zijn door haar opgeleid. Ze was een goede verteller met leuke weetjes over planten. En als er geen legende over een plant of locatie bestond, dan was ze in staat om die ter plekke te verzinnen.

Haar hart ging uit naar planten. Als één van de eersten ontdekte zij de stad als bijzondere plek om te gaan inventariseren. Ze schreef mee aan het boekje 'Van Monnikendam tot Tripmadam', een wandeling langs muurbegroeiingen en historische plekjes in de oude

Tekening van Hennie Poppe

binnenstad. Ze inventariseerde op het landgoed Coelhorst en was auteur van het rapport over Coelhorst in de serie 'Natuur, landschap en milieu van Amersfoort'. En ze was medeoprichtster van 'Urtica', de eerste plantenwerkgroep in Amersfoort.

Hennie was geboren in Indonesië en wist ook veel van de planten daar. Die kennis gebruikte ze toen ze ook gids werd op de Botanische tuin in Utrecht. Tot op het laatst, zelfs in het verpleeghuis, was ze bezig met botanisch tekenen. Met het overlijden van Hennie gaan we een markant mens missen die voor velen van ons een inspiratiebron is geweest.

Annemiek Cornelissen, Anneke Abma en Renée van Assema

IVN-reactie Schothorsterlaan 88 en Ontwerp Biodiversiteitsplan

door Olav-Jan van Gerwen en Paul Vriesekoop

Begin 2025 heeft IVN Amersfoort eo gereageerd op twee plannen van de gemeente Amersfoort: de plannen met betrekking tot de percelen Schothorsterlaan 88 in Park Schothorst (waar tot 2010 de boerderij van Eemfors stond die in dat jaar is afgebrand) en het Ontwerp Deelomgevingsprogramma (DOP) Biodiversiteit.

Schothorsterlaan 88

De gemeente Amersfoort heeft besloten een voorkeursrechtbeschikking af te geven op de drie percelen bekend als Schothorsterlaan 88. De gemeente heeft hierdoor maximaal 3 maanden het recht van eerste koop. De gemeente mag alléén van het voorkeursrecht gebruik maken als er: 1. aan de betreffende grond een niet-agrarische functie is toebedeeld of

toebedacht, en 2. het huidige gebruik afwijkt van de toebedeelde of toebedachte niet-agrarische functie.

Over de toebedachte functie zegt de gemeente: het college besluit 'de niet-agrarische functies van: bedrijf, groen, horeca, kantoor, parkeren (ondergronds), sport, verblijfsgebied, verkeer, water, wonen en zwembad' toe te denken aan de genoemde percelen.

Steun aankoop percelen via voorkeursrecht
IVN is er voorstander van dat de gemeente de 3 percelen Schothorsterlaan 88 via voorkeursrecht aankoopt. De gemeente kan hiermee de natuurwaarde van de percelen veiligstellen. Het Park Schothorst en ook deze voor publiek niet toegankelijke percelen kennen veel natuurwaarden en versterken de werking van de natte en droge ecologische hoofdstructuur die aan twee kanten aan de percelen grenzen. De percelen zijn onderdeel van het verspreidings- en leefgebied van flora en fauna van Park Schothorst. Ook is belangrijk dat het een rustig stuk van Park Schothorst is, waar het 's nachts ook nog echt donker is (geen lichthinder). Verdere bebouwing, inclusief bijbehorende verlichting en geluidproductie, zal de druk op flora en fauna in Park Schothorst verder vergroten. De effecten van de huidige padelbanen zijn o.i. heel illustratief, zowel wat betreft licht- als geluidhinder.

Maar geen natuurverstorende functies als kantoor, zwembad, sport en parkeren
Waar wij als IVN Amersfoort eo van schrikken, is dat bij de toebedachte functies voor deze percelen ook de functies zwembad, parkeren, sport en kantoor staan vermeld. Dat kan in onze zienswijze niet aan de orde zijn. De percelen zijn in hun oude gebruik altijd onderdeel geweest van het ecologische systeem in het park. Een waardevol ecosysteem midden in de stad dat jong en oud de mogelijkheid geeft om dicht bij huis natuur te ervaren en er kennis over op te doen. Het is een kwetsbare 'postzegel' natuur, een belangrijke groene long, waar we heel zuinig op moeten zijn. Ook voor volgende generaties. De genoemde natuurverstorende functies als kantoor, zwembad, sport en parkeren zouden o.i. uit het besluit verwijderd moeten worden.

Het Ontwerp Deelomgevingsprogramma Biodiversiteit

Wij vinden het belangrijk dat de ambitie die in het conceptplan stond, doorgetrokken is in het DOP. Dit is belangrijk voor de instandhouding en verbetering van de natuur en de biodiversiteit in de gemeente Amersfoort. Wij steunen de aanpak om de verbindingen tussen de natuurgebieden en gebiedjes in Amersfoort een belangrijke rol te laten spelen om de biodiversiteit te verbeteren. Het is belangrijk dat de gemeente de bewoners en de vrijwilligers in Amersfoort betrekt bij de realisatie van de plannen in dit DOP.

Nog niet actiegericht en specifiek
Het gehele stuk ademt ambitie, maar is o.i. nog erg algemeen. Het is niet actiegericht en specifiek. Onze oproep is om dit na de aanname door de Gemeenteraad voortvarend op te pakken met de Groene organisaties in Amersfoort. Enkele punten uit de IVN-reactie:

- Het DOP sluit aan bij de ambities van de provincie Utrecht. Overleg ook met de omliggende gemeenten (Leusden, Soest, Baarn, Bunschoten en Nijkerk) om gezamenlijk de biodiversiteit te vergroten.

- Maak een analyse van de gebieden die lichtarm gemaakt kunnen worden, zodat dieren en insecten ongestoord in het donker kunnen migreren tussen gebieden.

- Stel verplicht dat de gemeente voor het groenbeheer alleen werkt met aannemers die het certificaat Kleurkeur van de gelijknamige Stichting hebben.

- Neem ter inspiratie kennis van het 'liggende dode bomen'-project van de gemeente Utrecht, als verbindende schakel in de stadsnatuur met aandacht voor paddenstoelen. https://www.utrechtnatuurlijk.nl/sporenzoeker

- Monitoring van de ontwikkeling van de biodiversiteit is belangrijk om te kunnen bepalen wat het effect is van specifieke maatregelen. Er zijn veel vrijwilligers die bijdragen aan het inventariseren van flora, fauna, reptielen, amfibieën en insecten in Amersfoort. Stimuleer deze activiteiten en maak er gebruik van.

- Inventariseer ook de gebieden/wijken met de grootste natuurarmoede conform de Basiskwaliteit Natuur en betrek de bewoners en de groene groepen die hier actief zijn daarbij.

- Veel grond wordt door bewoners van de gemeente beheerd als tuin. Tuinrangers geven buren en andere stadsgenoten gratis tuinadvies over hoe zij hun tuin natuurvriendelijker kunnen inrichten. Stichting Steenbreek en IVN Natuureducatie helpen gemeenten graag door ervaren tuiniers op te leiden tot Tuinranger. Omarm dit initiatief en wordt de eerste Utrechtse gemeente die Tuinrangers gaan opleiden.

Zie voor de volledige inhoud van de IVN-reacties onze website: https://www.ivn.nl/afdeling/amersfoort

Vogelverhalen van Kees Quaadgras

De Natuurkijker heeft een primeur, want onze oud-redacteur zorgt voor een serie vogelverhalen. Kees Quaadgras schreef maar liefst vijftig vogelverhalen, die hij graag wil bundelen in een boek. We krijgen een voorproefje.

Pimpelmees en Koolmees

Tekst en foto's: Kees Quaadgras

Vrouw Koolmees en vrouw Pimpelmees kennen elkaar wel. In de winter trekken ze met een groepje door parken en bossen, op zoek naar kleine insectjes en naar bladknoppen om de winter door te komen. Soms in gezelschap van andere mezen, zoals staartmezen en zwarte mezen.

In voorjaar en zomer komen ze elkaar ook regelmatig tegen, in het stukje park waar ze beide wonen, en waar ze elk jaar samen met hun man proberen een nest jongen groot te brengen.

Op een dag raken de twee vogels in een vertrouwelijk gesprek. "Ik probeer ieder jaar weer gezonde en mooie kinderen te krijgen", vertelt Pimpelmees, "want dat is nodig om het Pimpelmezenvolk in stand te houden. Dat bestaat al tienduizenden jaren en misschien wel langer. Dus eet ik gezond en zoek ik ook ieder jaar de sterkste en mooiste man als vader."

"Ja, dat geldt voor mij en het Koolmezenvolk natuurlijk ook", antwoordt vrouw Koolmees. "En feitelijk voor alle vogels. Laatst hoorde ik dat wij, de vogels dus, afstammen van de dinosauriërs. Een van die

Vrouw Koolmees: "Ik zoek er een uit die heel hard zingt en een brede stropdas heeft."

Vrouw Pimpelmees: "Ik let op de kleur van zijn blauwe pet. Hoe donkerder, hoe beter."

vliegende dino's werd Archeopteryx genoemd. Dat is Grieks en betekent oervleugel. Van die soort zijn een stuk of twaalf fossielen gevonden, in een steengroeve in Duitsland. Maar er waren ook andere vliegende dino's, en eentje was zo hoog als een giraffe, met vleugels zo groot als van een klein vliegtuig. Dat was een pterosauriër."

"Goh, interessant", vindt vrouw Pimpelmees, "maar om terug te komen op het uitzoeken van de beste man: hoe doe jij dat?"

"Ik zoek er een uit die heel hard zingt en mooie, felle kleuren heeft en een brede stropdas", verklaart vrouw Koolmees.

"Jaja", zegt vrouw Pimpelmees. "Ik let ook op het krachtige zingen en ook - met mijn vermogen om ultraviolette kleuren te zien - op de kleur van zijn blauwe pet. Hoe donkerder, hoe beter. Dan weet je ook dat hij het aan kan om tien kids te helpen voeden."

"Maar ja" gaat vrouw Pimpelmees verder, "het lukt niet altijd om de beste man te versieren. Hij moet natuurlijk ook wel iets in mij zien. En ik had graag buurman Pimpelmees die een eindje verderop woont als partner gehad. Maar hij is helaas ingepalmd door een ander. Ik snap niet wat hij in haar ziet. Dus jammer genoeg zit ik nu met een tweede-keus-man; gelukkig geen kneusman..., haha, hoor je dat?"

Vrouw Koolmees grinnikt. “Dat is mij ook wel eens overkomen, ja, maar ik heb er iets op gevonden, zodat ik wel kinderen kreeg van een sterke kerel.”

“Oh ja?”, doet vrouw Pimpelmees. “Wat dan?”

“Ik ben”, fluistert vrouw Koolmees geheimzinnig, “-toen de vrouw van die man even niet oplette, stiekem door de bosjes naar die mooie grote koolmeesman gevlogen en ben voor hem gaan zitten. Nou, je kent de mannen hè? Hij wilde wel, want koolmeesmannen zijn er ook van nature op gericht om zo veel mogelijk sterke kinders te maken. En je weet, bij ons vogels is het in een paar seconden gepiept. Dus ben ik toen mooi door hem bevrucht. Denk er aan dat je dit aan niemand vertelt hoor!”

“Jemig”, zegt vrouw Pimpelmees, “wat slim. Je brengt me op een idee. Ik krijg ineens een beetje haast.”

En weg is vrouw Pimpelmees, om na twee minuten weer op te duiken. “Gelukt!”, roept ze opgelucht grijnzend.

Cursussen Natuuracademie

De Natuuracademie organiseert vrijwel iedere maand een minicursus. In maart geeft Arie van den Bremer een korte cursus over korstmossen. De theorieavond is op donderdagavond 13 maart 19.30-21.30 uur en de bijbehorende excursie is op zaterdag 15 maart vanaf 9.30 uur. In april geeft Gert de Wit een cursus over lentevogels. De cursusavond is op woensdagavond 2 april 19.30-21.30 uur en de excursie volgt op zaterdagmorgen 5 april 2025 vanaf 8.30 uur.

Kees van Wegen geeft in mei een cursus over insecten op bloemen. De theorieavond is op donderdagavond 15 mei 19.30-21.30 uur, met een excursie op zaterdag 17 mei 2025 vanaf 8.30 uur.

De locatie is steeds Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort. De kosten per cursus zijn: € 5,- voor leden KNNV en IVN-afdeling Amersfoort, € 10,- voor niet-leden. Aanmelding is verplicht. Inschrijven voor een minicursus doe je door een mail te sturen aan: hetgroenehuis@amersfoort.nl of cnme@amersfoort.nl

De Natuuracademie is een samenwerking tussen KNNV Amersfoort, IVN Amersfoort en Het Groene Huis. De bijeenkomsten zijn bedoeld voor iedereen met belangstelling voor de natuur. Je hoeft niet deskundig te zijn.

Canadese of Hoge fijnstraal?

Tekst en foto’s: Arie van den Bremer

Ik kom vaak in het veld met andere plantenmensen en vaak is er discussie over de vraag of het een Canadese of Hoge fijnstraal is… Ja, waar maak je je druk om, maar voor mij is het een uitdaging het verschil scherp te krijgen.

Er zijn meerdere fijnstraal-soorten in Nederland, maar alleen deze twee lijken erg op elkaar. Hoge fijnstraal is een exoot afkomstig uit Zuid-Amerika. In Nederland is de soort tussen 1975 en 1990 ingeburgerd. Hoge fijnstraal houdt van warme, droge standplaatsen, zoals braakliggende terreinen, bestratingen en steenglooiingen. Naar het zuiden gerichte gevelmuren zijn favoriet. Het zijn echte pionierplanten. In het eerste jaar vormen ze een mooie volle rozet en in het tweede jaar (meestal) een bloeistengel, af en toe meer. In augustus zie je ze overal.

Er zijn veel verschillen, maar die zijn zo klein dat het echt puzzelen is. Daarom heb ik beide soorten maar eens goed bekeken en ik kwam tot de conclusie dat het eigenlijk vrij makkelijk is. Een goede loep is handig, maar niet echt nodig. De kenmerken zijn hieronder toegelicht. Ik weet niet of er kruisingen van deze twee soorten bestaan, want zo duidelijk als ik de verschillen beschrijf, zijn ze in de praktijk niet altijd. Variatie in bodem, waterhuishouding, temperatuur en meer kunnen tot dwerggroei of tot giganten leiden. Meestal worden ze tot 1 meter hoog, maar ik heb Hoge fijnstralen gezien tot 2 meter hoog.

Bloeiwijze: De Canadese fijnstraal is meer zuilvormig, fijner en voller vertakt. De Hoge fijnstraal is meer pluimvormig en grover vertakt. Bij de Canadese beginnen de takken op een derde van de stengelhoogte en bij de Hoge op de helft.

Beharing bladeren: Bij de Canadese zijn beide zijden kaal tot zeer licht behaard en de bladrand is licht behaard met afstaande wimperharen. Lengte van de haren aan top van het blad 0,5 mm en aan de voet tot 2 mm. Bij de Hoge is onder- en bovenkant licht behaard en de bladrand is over de hele lengte dicht bezet met 0,2 mm lange aanliggende wimperharen.

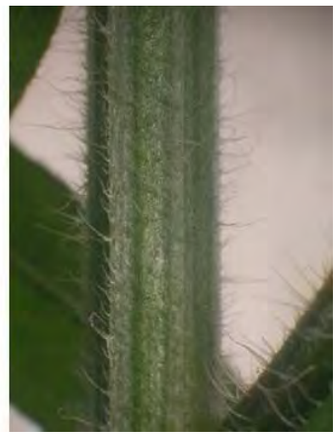

Stengel: Bij beide soorten is de stengel gegroefd, hard en breekt gemakkelijk. Bij de Canadese is de stengel lichtgroen van kleur en nagenoeg kaal tot licht behaard. Bij de Hoge is de stengel donkergroen tot soms blauwachtig van kleur en matig tot zeer dicht behaard.

Bloemhoofd: De bloemen zijn bij beide soorten cilindervormig. Bij de Canadese zijn ze 3–3,5 mm breed en onbehaard. Bij de Hoge 3,5 -5 mm breed en licht tot meestal zeer dicht behaard. Net als bij de stengels is het omwindsel bij de Canadese lichter van kleur dan bij de Hoge.

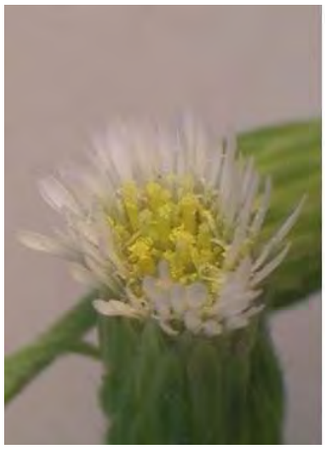

Bloemen: De bloemhoofdjes van de Canadese hebben witte straalbloemen, tot ca 0,5 mm lang, en veel buisbloemen met vier punten in de bovenrand. Het gele op de foto is stuifmeel. De bloemhoofdjes van de Hoge hebben alleen buisbloemen met vier punten, maar ook enkele buisbloemen (4 tot ca. 8) met vijf punten. Dit is het meest onderscheidene kenmerk.

Zaden: Op elk hoofdje zitten circa 50 bloempjes (composiet). Er zijn per bloeistengel 4000-5000 bloemhoofdjes. Dus een stengel heeft gauw 250.000 zaadjes van amper 1 mm lang met een 2 mm lang pappus (pluisje).

Een jaar lang inventariseren

Tekst en foto: Kees Quaadgras

In het Waterwingebied kun je een jaar lang mensen tegenkomen die door de bosjes en grasvelden struinen, in de weer met verrekijkers, loepjes en meetlatjes. Op hun knieën door het gras, boomtakjes omlaag trekkend om knoppen te doorgronden en in de holtes van knotbomen loerend op zoek, naar zowel heel gewone als heel zeldzame flora en fauna.

Deze mensen zijn leden van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, in de wandelgang de KNNV Natuurvereniging genoemd. Bijna een jaar lang, tot 31 december 2025, inventariseren zij de natuur van het Waterwingebied.

Op zaterdag 11 januari 2025 ging de inventarisatie officieel van start, in de Groene Stee. Wethouder groen Johnas van Lammeren gaf het officiële startsein en benadrukte het belang van biodiversiteit. Meer groen in Amersfoort is zijn doel.

KNNV-organisator Arie van den Bremer gaf een overzicht van wat de KNNV beoogt: kennis vergaren, leren en delen. Vorig jaar ging het om Bloeidaal van Het Utrechts Landschap. Arie hoopt dat er dit jaar voor het eerst ook aandacht kan worden besteed aan bodemdiertjes.

Kees Quaadgras, KNNV-er en bestuurslid van de 'Vereniging Vrienden van het Waterwingebied', vertelde het een en ander over de historie en de geologie van het te onderzoeken gebied. Voorts meldde hij enige resultaten van voorgaande inventarisaties. Na de officiële opening werd een korte kennismakingswandeling door het gebied gemaakt. Dat leverde gelijk al een mooie waarneming op: een groene specht.

Tijdens de opening waren er rond de dertig KNNV-ers aanwezig, maar dat waren ze niet allemaal. Naar verwachting gaan er zo'n vijfendertig tot veertig aan de slag, stuk voor stuk deskundig of wetenschapper op een of meer natuurgebieden. Hun specialisaties omvatten alle onderdelen van de natuur: planten, mossen, korstmossen, insecten, vlinders, bijen, paddenstoelen, zoogdieren, vogels, vissen, amfibieën, slangen, mieren en meer.

De fuut is een van de 107 vogelsoorten die in het Waterwingebied zijn waargenomen.

Een jaar lang keren zij het Waterwingebied binnenstebuiten. Dat gaat leiden tot lange lijsten met planten- en diersoorten. En uiteindelijk, maar dan hebben we het over april 2026, tot een boekje waarin al die soorten worden vermeld. Met aanvullende informatie over het wat, waar en waarom.

Het bestuur van de 'Vereniging Vrienden van het Waterwingebied' is zeer gelukkig met de komst van de KNNV-ers, en heeft hoge verwachtingen: er waren in het Waterwingebied al ruim duizend soorten gezien, maar wie weet wordt dat getal met zo veel deskundigheid nog een heel stuk hoger.

WNA-lezingen

De Werkgroep Natuurlezingen Amersfoort is een samenwerkingsverband van KNNV, IVN, Vogelwacht Utrecht en gemeente Amersfoort.

Natuurlezing klimaatslim tuinieren

Hitte, droogte en extreme hoosbuien, daar hebben we allemaal steeds meer mee te kampen. De klimaatverandering gaat helaas nog steeds door. Hoe ga je daar als tuineigenaar mee om? Wat kan je doen om je tuin klimaatbestendig te maken? De Werkgroep Natuurlezingen Amersfoort heeft tuinontwerper Frederike van der Kooij uitgenodigd om daar op 4 maart tips en tricks over te geven.

Frederike van der Kooij heeft een eigen ontwerp- en adviesbureau, 'Biodiversituin' in Amersfoort. Zij weet alles over het creëren en onderhouden van klimaattuinen. In haar lezing gaat zij in op onderwerpen als: watermanagement, robuuste beplanting, verkoeling in de tuin, gebruik van natuurlijke energiebronnen, (hergebruik van) duurzame bouwmaterialen en het versterken van het ecosysteem. Zij illustreert alle onderwerpen met praktijkvoorbeelden en geeft slimme tips om zelf direct aan de slag te kunnen gaan. Daarnaast is er ruime gelegenheid om vragen te stellen.

Datum: dinsdag 4 maart 2025, 20.00-22.00 uur;
Plaats: Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort;
Toegang gratis. De natuurlezing is online te volgen, via http://tiny.cc/ppn9001

Paddenstoelen, de bloemen van de herfst

Tekst en foto's: Henk van Vulpen

De Natuuracademie organiseerde op 10 en 12 oktober 2024 de minicursus 'Paddenstoelen leren herkennen' voor ongeveer vijfentwintig deelnemers. Met de presentatie op 10 oktober heeft Leendert Smit - met hulp van Ank Latte en Ruud van Veenschoten - ons ingewijd in de wondere wereld van de paddenstoelen.

Zo maakte hij ons duidelijk dat paddenstoelen en schimmels hetzelfde zijn en hoe gevarieerd en complex de wereld van de paddenstoelen is. Ook liet hij zien hoe belangrijk ze zijn binnen ecosystemen. Denk aan het afbreken van dood materiaal en weer in de kringloop brengen van belangrijke voedingstoffen. Of denk aan de wonderlijke symbiose tussen schimmels en bomen, waarbij boomwortels en schimmeldraden water, mineralen en voedingsstoffen met elkaar uitwisselen. Weer een andere groep vormen de parasitaire paddenstoelen, die zich met andere levende organismen voeden.

Het zichtbare deel van een paddenstoel is het vruchtlichaam dat naar buiten komt om sporen voor de voortplanting te verspreiden. Daarom worden ze ook wel 'de bloemen van de herfst' genoemd.

De theorie werd zeer aanschouwelijk gebracht met (delen van) paddenstoelen. De kers op de taart was natuurlijk de excursie op 12 oktober in park Nimmerdor. Daar gingen we in drie groepen op pad om paddenstoelen in hun habitat te bewonderen. Zo werd theorie aan praktijk gekoppeld, wat altijd een goede combinatie is. Het mooie hiervan is vooral ook dat je zo beter leert kijken.

Waar je anders zelf pakweg tien of hooguit twintig verschillende soorten paddenstoelen zou opmerken in het deel waar we liepen, kom je er nu achter dat er wel minstens vijftig blijken te zijn. In de presentatie en bij de excursie wordt je weliswaar overladen met informatie en het meeste kun je ook niet direct onthouden, maar het helpt je wel heel goed op weg om zelf verder op onderzoek te gaan. Dat kun je al dan niet samen met anderen doen, om zo stapsgewijs steeds meer te zien en te kunnen duiden.

Hoe meer je te weten komt over paddenstoelen, hoe sterker het idee dat je er meer niet dan wel van weet. Dat wordt echter ruimschoots gecompenseerd door het gevoel dat er een wereld voor je opengaat en er nog zoveel moois te zien is.

De Fotopagina van deze Natuurkijker vullen we met de bijzondere paddenstoelfoto's van Henk van Vulpen, aangeleverd bij het verslag van de herfstcursus van de Natuuracademie.

Fotopagina

Slijmzwam

Porseleinzwam

Paarse knoopzwam

Dennenmoorder

Kleverig koraalzwammetje

Paardenhaartaailing

Amethistzwam, ook wel rodekoolzwam genoemd

"Hoe meer je te weten komt over paddenstoelen, hoe sterker het idee dat je er meer niet dan wel van weet..."

Goudhoed

Mijn favoriete plek

Deze rubriek nodigt lezers van de Natuurkijker uit het verhaal van hun favoriete plek in hun leefomgeving op te tekenen. We ervaren onze woonomgeving meestal niet zo bewust, maar er valt veel te beleven, te voet weer anders dan op de fiets. De terugkeer in je eigen buurt geeft een gevoel van weer thuis te zijn.

Rondje Waterwingebied met Paul Vriesekoop

Tekst en foto's: Wil Schonewille

Paul heeft me op woensdag 18 december 2024 meegenomen naar het Waterwingebied, zo'n tien minuten lopen vanaf zijn huis in de wijk Liendert, waar hij vijf jaar geleden is komen wonen. Hij komt hier vrijwel dagelijks.

Het is bewolkt weer, maar droog en heel zacht voor deze tijd van het jaar. De vogels laten zich horen, een pimpelmeesje is druk met het inspecteren van een nestkastje. Bij het zien van een eekhoorn, die acrobatische toeren maakt in een hoge boom zegt Paul: "Vooral die grote bomen, de populieren en abelen, vind ik prachtig om te zien. Daar mogen er wel wat meer van worden aangeplant".

Paul woonde tot hij achttien jaar oud was, in het veenweidegebied tussen Amsterdam en Haarlem. Zijn vader was er veehouder, maar het gezin moest wijken voor de uitbreiding van de havens. Een vlak landschap met volop weidevogels is zijn herinnering aan die tijd. Tijdens zijn studie in Wageningen en later in zijn werkzame leven, heeft Paul de wereld bereisd en op verschillende plekken in Nederland en in het buitenland gewoond. Daarvan zijn vooral de landschappen hem bijgebleven. Hier in het Waterwingebied komen daar de natuurwaarden bij.

IVN kwam op zijn pad toen Paul een vacature zag voor het bestuur. Een gesprek volgde, het klikte en een oriëntatieperiode beviel, want sinds dit jaar is hij voorzitter van afdeling Amersfoort e.o.

In coronatijd maakte Paul, tussen het thuiswerken door, dagelijks een wandeling in het Waterwingebied. Gaandeweg is hij steeds meer betrokken geraakt bij het wel en wee ervan. Het begon met zijn verwondering over het grasmaaisel, dat maar bleef liggen. De verklaring was dat dit goed zou zijn voor de biodiversiteit, maar als deskundige op het gebied van voedergewassen weet hij dat je op die manier juist de zaden en het voedselrijke deel van de overheersende grassoorten verspreidt. Voor meer variatie in plantengroei moet je het maaisel juist direct afvoeren. Hij zocht contact met de 'Vrienden van het Waterwingebied' en werd betrokken bij het tweewekelijks overleg

Werk in uitvoering: de bramen worden teruggedrongen.

met de groenbeheerder.

Na zijn pensionering kreeg hij meer tijd om zich in het beheer van het gebied te verdiepen. Zijn idee is om gewenste planten te markeren, zodat de maaimachine die plekken kan sparen. Om die plekken te selecteren zijn vrijwilligers nodig. Bewoners en gebruikers verenigen in een vrijwilligersploeg, is een plan in wording. Met mede IVN-ers, Kees Quaadgras en Bas de Reus, is hij dit jaar gestart met het bestrijden van de Japanse duizendknoop. Ook verplaatsen ze zaailingen van inheemse bomen en struiken naar kansrijke plekken. Met hulp van de groenbeheerder worden de bramen teruggedrongen. Paul is niet blij met de inzet van zwaar materieel, maar soms kan het even niet anders. Als vrijwilliger bij de Landschapsbeheer-ploegen Utrecht (LBP) gaat hij elke donderdag naar een plek in de provincie om werkzaamheden uit te voeren op het gebied van bos, natuur, landschap en/of erfgoed. De kennis die hij bij dat werk opdoet, kan hij goed gebruiken bij de plannen voor het waterwingebied.

Behalve natuurgebied is het waterwingebied een stadspark en losloopgebied voor honden. Paul is aan het broeden op een manier om honden te weren uit de paddenpoel. Ze verstoren niet alleen de boel, maar het is door de anti-vlooien middelen op hun vacht gewoon slecht voor de waterkwaliteit. Ook ligt de vraag voor hoe rustgebieden te creëren, met of zonder informatieborden? En waar mogen wel of juist geen bankjes staan? En afvalbakken? Er ligt hier en daar wat zwerfafval dat we meenemen. Bij het zien van een paar eksters vertelt Paul hoe hij die boeven heeft betrapt op het uit de afvalbak halen van afval. Dat kan dus ook de oorzaak zijn.

Om een beter beeld te krijgen van de huidige stand van de natuur is door de gemeente en het bestuur de KNNV benaderd om het gebied te inventariseren. Dat gaat in 2025 gebeuren, de ecoloog van de gemeente Amersfoort is blij met het plan. Paul hoopt hieruit bruikbare informatie te krijgen voor het verbeteren

Paul Vriesekoop bij de knotessen van het Waterwingebied.

van de biodiversiteit. Als het lukt, wil hij ook de groene corridor richting Valleikanaal aanpakken om gebieden beter met elkaar verbinden. Het project Wij-Liendert, van de gemeente Amersfoort om de leefomgeving van inwoners in de wijk te verbeteren, biedt hiertoe mogelijk kansen.

De 33 gidssoorten die in het biodiversiteitsplan van de gemeente zijn vastgesteld, vormen de basis voor de inrichting van het water en groen in de wijk. Het zou mooi zijn om na een jaar of vijf de genomen maatregelen te toetsen door de inventarisatie te herhalen.

Ook binnen IVN ontplooit Paul diverse activiteiten, zoals voor nieuwe leden een kennismakingsdag en exclusief voor leden filmvoorstellingen en excursies. Dit met de hoop op grotere betrokkenheid en inzet voor onze afdeling. Dat contact wordt ook gevoed door de Vooruitkijker, die hij verzorgt en de Natuurkijker waarvan hij redactielid is.

Op ons gemakje lopen we het hele gebied door, terwijl Paul vertelt over de zaken waar hij mee bezig is. Hij wijst me op enkele natuurverschijnselen die hem in de loop van het jaar zijn opgevallen, zoals de kardinaalsmuts, die dit jaar helemaal vol zat met spinsels van de rupsen van de kardinaalsmutsstippelmot. Hij vond het een mooi gezicht, maar sommige mensen griezelden van de aan lange draden hangende rupsen. Ook geniet hij in de nazomer van de lijsterbes met oranjerode bessen, in de zomer van de liguster-bloesem en van de zwarte bessen in deze tijd van het jaar.

In het waterwingebied valt er elk seizoen wel wat te beleven onderweg. Wat fijn om zo nauw betrokken te zijn bij de natuur dichtbij huis.

Twee hectare Herderstasje

Tekst en foto's: Arie van den Bremer

Tijdens een ochtendwandeling kom ik langs een twee hectare grote akker, die door de natheid in de lente onbegaanbaar was en is blijven liggen. Er had mais ingezaaid moeten worden. Uiteindelijk is er in juli iets ingezaaid, maar het zag er al gauw raar uit. De verrassing was groot toen ik twee hectare herderstasje zag verschijnen. Dat is een echt akkeronkruid en de plant had alle ruimte om te kiemen. Ik heb bij het bedrijf dat het had ingezaaid, gevraagd wat er gezaaid is. Antwoord was: een graslandkruidenmengsel, bestaande uit een aantal soorten gras, rode klaver, witte klaver, smalle weegbree en cichorei. Die planten heb ik ook allemaal gezien. Intussen is het ook al weer gemaaid en afgevoerd, als kruidenrijk gras voor veevoer. Toch interessant…

Wat is nu bijzonder aan herderstasje, want deze plant zie je toch overal? Dat klopt, maar zo massaal als daar, dat is toch wel heel bijzonder. Herderstasje was hier dus niet ingezaaid, maar het zaad zit blijkbaar massaal in de bodem. Daarom wat meer over dit plantje. De plant wordt pas mooi als je details onder een loep houdt.

Herderstasje is een eenjarige, vaak struikvormige soort uit de kruisbloemenfamilie (met vier kroonbladeren). De plant wordt tot vijftig centimeter hoog. Ze groeit bij voorkeur op vochtige, voedselrijke grond en begint met een rozet. De bloemetjes zijn wit en slechts een paar millimeter groot in doorsnede. Ze bestaan uit vier groene kelkbladen en vier witte kroonbladen, plus vier lange en twee korte meeldraden.

De vrucht heeft een hartvormig (tasjesvormig) houwtje als zaaddoos. In genoemde akker stonden ze al na twee maanden in bloei en dat is supersnel. In de praktijk kunnen ze bloeien totdat de vorst invalt. In de 'Floron Eindejaars Plantenjacht' stond het herderstasje de laatste keer op zevende plaats…

Rozet

Bloeiwijze

Houwtjes (Zaaddozen)

Zaadjes

Floron Eindejaars Plantenjacht 2024-2025

Tekst: Arie van den Bremer

Floron organiseert elk jaar een zogenaamde 'Eindejaars Plantenjacht'. De plantenwerkgroep van de KNNV Amersfoort doet daar al jaren aan mee, altijd een leuke bezigheid in de winterdagen.

Rond Kerst en de jaarwisseling is de plantenwerkgroep vier keer op pad geweest. In totaal hebben twaalf leden meegedaan. De locaties staan in de tabel, alsmede het aantal deelnemers per locatie. Op de onderzoeklocaties zijn soms groepjes gemaakt die een eigen route lopen, maar aan het eind weer bij elkaar komen. Het rendement is dan veel hoger dan wanneer je met z'n allen achter elkaar aan loopt. Alle groepen krijgen een plastic zakje mee waar ze de bloemen in moeten doen. Na maximaal een uur rondkijken komen de groepjes terug en worden de zakjes op tafel omgedraaid. Met spanning wordt er gekeken wat er allemaal uit komt. Dat wordt op papier genoteerd en later op de Floron-website ingevoerd.

Bij het onderzoek werd vooral gekeken op plaatsen waar het naar verwachting een beetje luw tot warm is, dat is vooral onder hagen, langs muren en in boomspiegels. Verder is er veel in geroerde grond te vinden, zoals in groentetuinen, geschoffelde gemeentelijke wegbermen en bloemperken.

Landelijk zijn 1309 tellingen gedaan en zijn totaal 644 soorten planten gevonden (vorige winter zijn er 1411 tellingen gedaan met 533 soorten). In de tabel staan bovenaan onder de subkop Floronlijst de 25 landelijk meest gevonden soorten, met als winnaar madeliefje. In de kolom Floron staat het aantal vondsten per soort. De aantallen van de vorige winter staan er naast. Er is dus deze winter 810 maal klein kruiskruid ingevoerd en vorige winter 930 maal.

Wij hebben alleen gewone berenklauw niet gevonden, de andere 24 uit de top-25 wel. Daarnaast heeft onze werkgroep nog 57 andere bloeiende soorten gevonden (vorige winter hadden we 37 extra soorten). We hadden dus bijna het dubbele van vorig jaar, maar we hadden ook een locatie meer. In totaal hadden we 81 soorten (vorig jaar 60 soorten). Een verklaring voor dit verschil is moeilijk te geven.

Eindejaars Plantentelling bij Elisabeth Groen, foto Margreet

Bij het kiezen van de locaties speelt herhaling een rol, omdat je dan zelf kunt vergelijken met voorgaande jaren. Het zijn op voorhand al locaties waar je hoge verwachtingen van hebt. Bij Elisabeth Groen zijn volkstuinachtige plekken met veel zogenaamd onkruid soortenrijk. Op Schothorst speelt mee de variatie in biotopen en in de binnenstad het warmere klimaat. Opvallend is dat op die laatste locatie het laagste aantal soorten is gevonden.

Dit jaar zijn we voor het eerst naar de Wagenwerkplaats geweest en deze vierde locatie leverde twaalf extra soorten op. De grond is daar zeer voedselarm en dat verklaart waarom je daar grijskruid, Amerikaanse kruidkers en klein vogelpootje aantreft. De verwachting was dat de meeste soorten in de binnenstad gevonden zouden worden, vanwege de warmere omgeving, maar dat bleek niet zo te zijn. Overigens was dat vorig jaar ook al zo.

In de tabel zijn alle waarnemingen te vinden zoals die in de Floron-website zijn ingevoerd. Aardig is te zien dat van de 25 meest gevonden soorten in 2024 er vijf zijn weggevallen en dat er in 2025 vijf nieuwe voor in de plaats zijn gekomen. Van deze vijf nieuwelingen hebben wij er vier gezien (alleen niet gewone berenklauw).

Floron Eindejaars Plantenjacht 2024/2025							
	Aantal deelnemers			12	4	9	8
	Plantennaam	Floron		Elizabeth Groen	Binnen-stad	Schot-horst	Wagen-werkplaats
	Floronlijst	2025	2024	1	2	3	4
1	Madeliefje	1070	1194	x	x	x	x
2	Straatgras	907	1093	x	x	x	x
3	Klein kruiskruid	810	930	x	x		x
4	Paarse dovenetel	735	785	x	x	x	x
5	Paardenbloem	730	851	x		x	x
6	Vogelmuur	667	829	x	x	x	x
7	Gewone melkdistel	591	338		x		x
8	Herderstasje	564	674	x	x	x	x
9	Gewone kropaar	526	336	x		x	x
10	Duizendblad	518	589	x	x	x	x
11	Canadese fijnstraal	483	384	x	x	x	x
12	Tuinwolfsmelk	447	548			x	
13	Witte dovenetel	415	458	x			
14	Klein streepzaad	370	381	x		x	x
15	Kleine veldkers	357	367			x	x
16	Rode klaver	351		x		x	
17	Scherpe boterbloem	348	286			x	
18	Gewone berenklauw	343					
19	Gewoon jakobskruiskruid	315	256			x	
20	Hoge fijnstraal	304	254	x	x	x	x
21	Schijnaardbei	261				x	
22	Harig knopkruid	257			x		x
23	Reukeloze kamille	242	219	x			
24	Gewoon biggenkruid	224		x		x	x
25	Gewone hoornbloem	218	270	x		x	
	Totaal Floron			17	11	19	16
	Kluwenhoornbloem		395			Nieuw in top 25	
	Bezemkruiskruid		328			Niet door KNNV gevonden	
	Hazelaar		275			Uit top 25 verdwenen	
	Grote ereprijs		250				
	Boerenwormkruid		232				
	Totaal KNNV buiten top 25			17	17	26	19
	Totaal in top 25 Floron			17	11	19	16
	Totaal per locatie			34	28	45	35

Werkgroep in beeld

IVN en KNNV hebben diverse werkgroepen. In deze rubriek zetten we de schijnwerpers op een van de werkgroepen van het IVN of de KNNV.

Werkgroep Vogels KNNV Amersfoort e.o.

Tekst: Frans Bokdam, foto's: Hans van Zummeren

De werkgroep Vogels heeft vijftien actieve leden en vijfentwintig leden die incidenteel deelnemen aan de activiteiten van de werkgroep. De werkgroep is te bereiken via coördinator Frans Bokdam (email: fransbokdam@gmail.com).

Om de continuïteit van de activiteiten te kunnen garanderen, is er een Plaatsbepaling Commissie, kortweg PC, in het leven geroepen (naar analogie van de Permanente Commissie). De leden van de PC plannen alle activiteiten. Zij leiden negen à tien excursies per jaar, de jaarlijkse inventarisatie van KNNV Amersfoort e.o., de cursussen, het nestkast project Zon & Schild en de Punt Transect Telling (PTT).

De vijf PC-leden zijn: Hans van Zummeren (excursieleider, vrijwilliger SOVON Vogelonderzoek Nederland en docent Natuuracademie), Gert de Wit (excursieleider en docent Natuuracademie Tuinvogeltelling en Trekvogels), Kees van Wegen (excursieleider en roofvogeldeskundige),

Paul Lindhout (excursieleider, coördinator nestkasten, PTT en inventarisatie, vrijwilliger van SOVON) en Frans Bokdam (coördinator van de werkgroep). Hans van Zummeren verzorgt maandelijks natuurfoto reportages (aanmelden via email: hans.vanzummeren@ziggo.nl). Gert de Wit en fotograaf Maurits Koenen verzorgen maandelijks de nieuwsbrief 'De Natuur in de afgelopen maand' (aanmelden via email: coaching@gertdewit.nl).

In het veld wordt er niet alleen naar vogels gekeken; Kees, Gert en Hans kijken breed. Zij besteden ook aandacht aan bomen, struiken, grassen, mossen, korstmossen, insecten (vlinders en libellen in het bijzonder); eigenlijk aan alles wat leeft en beweegt. De excursies zijn leerzaam en gezellig.

Buizerd

Zeearend

Vuurgoudhaan

Bosuil

Voorbeelden van klimaatslim tuinieren, foto: Frederike van der Kooij (foto hoort bij WNA-lezing pagina 13)

Groene Agenda

2 mrt	Natuurwandeling De Schammer
4 mrt	Natuurlezing 'Klimaatslim tuinieren'
8 mrt	Meewerkdag Handen uit de Mouwen
8 mrt	Eemstruiners
13 - 15 mrt	Minicursussen Korstmossen
16 mrt	Natuurexcursie: stand van de natuur
22 mrt	Meewerkdag Handen uit de Mouwen
4 apr	Natuurexcursie: Diersporen
12 apr	Natuurexcursie: Vroege Vogels
18 mei	Groene Markt 2025

Nadere informatie:
hetgroenehuisamersfoort.nl/agenda
ivn.nl/afdeling/amersfoort/natuuractiviteiten
amersfoort.knnv.nl/agenda/

Het IVN

Het IVN, Instituut voor natuur- en milieu-educatie en duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer (kennis over) natuur en een betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft het IVN zo'n 170 plaatselijke afdelingen en een aantal regionale consulentschappen. Meer dan 25.000 leden zetten zich actief in voor de natuur en het milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.

Minimum bedragen contributie: actief lid € 25-, huisgenootlid € 5,- en jeugdlid gratis.

Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Mens en natuur. Plus driemaal per jaar de lokale uitgave De Natuurkijker. Plus digitale nieuwsbrieven, onder de naam Vooruitkijker.

Voorzitter: Paul Vriesekoop,
email: voorzitter@ivnamersfoort.nl
Website: www.ivnamerfoort.nl

De KNNV

De KNNV, Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, is een vereniging voor veldbiologie en houdt zich actief bezig met natuurbeleving, natuurstudie en natuurbescherming. Onder de leden zijn zowel vakmensen als liefhebbers die meer willen weten. De KNNV verzorgt excursies en lezingen, kampen en reizen, en inventariseert natuurgebieden. Leden ontvangen het landelijke verenigingsblad Natura dat viermaal per jaar verschijnt, met informa tieve artikelen over natuur, natuurbescherming, boekbesprekingen en nieuws uit de vereniging. KNNV-leden krijgen korting op boeken uit de eigen KNNV uitgeverij.

Het lidmaatschap van de vereniging kost 28 euro per jaar voor leden, en 14 euro voor huisgenootleden. Donateurs betalen minimaal 10 euro per jaar. IBAN KNNV Amersfoort is NL40 TRIO 0788 9141 89.

Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Natura, plus driemaal per jaar de digitale Natuurkijker.

Voorzitter (a.i.): Arie van den Bremer,
email: voorzitter@amersfoort.knnv.nl
Website: www.knnv.nl/amersfoort

We juichen het toe als artikelen uit deze uitgave worden overgenomen in andere publicaties, maar wel met bronvermelding: "Uit IVN/KNNV-Amersfoort Natuurkijker Winter 2024/2025"